

ESPECIAL SÀHARA:

**10 ANYS PRODUINT MEDICAMENTS
ALS CAMPAMENTS DE REFUGIATS
SAHRAUÍS DE TINDUF, A ALGÈRIA.**

- 34 ANYS DE CONFLICTE
- ELS CAMPAMENTS
- EL LABORATORI DE MEDICUSMUNDI CATALUNYA

EDITORIAL 2
 42 milions de persones refugiades arreu del món esperen una solució a conflictes massa sovint oblidats i silenciats

ARTICLE 3
 34 anys de conflicte al Sàhara Occidental. De les costes atlàntiques a l'*hamada* algeriana

ARTICLE 5
 Com s'organitzen els campaments?

HISTÒRIC DEL PROJECTE 7
 10 anys produint medicaments essencials als campaments sahrauís

ENTREVISTES 10
 Els i les sahrauís, els autèntics protagonistes del laboratori

NÚMERO 126
 JULIOL 2009
 REVISTA QUADRIMESTRAL
 CATALÀ

CRÈDITS

- EQUIP DE REDACCIÓ**
 Margarida García Ruiz
- COL·LABORACIONS**
 Elena del Cacho
 Carles Codina
 Ane Pérez
 Equip sahrauí del laboratori
- CORRECCIÓ**
 Equip de redacció
- FOTOGRAFIES**
 Flaviano de Pablo
 Arxiu de **medicmundi** Catalunya
- DISSENY**
 LUZZATTI
- IMPRESSIÓ**
 Gráficas San Sadurní

Elisa, 14
 08023 Barcelona
 Tel. 934 184 762
 Fax 934 184 866

La Palma, 6 -10
 25002 Lleida
 Tel. 973 700 668

42 MILIONS DE PERSONES REFUGIADES A TOT EL MÓN ESPEREN UNA SOLUCIÓ A CONFLICTES SOVINT OBLIDATS I SILENCIATS

El passat 20 de juny es va celebrar, com cada any, el Dia Internacional del Refugiat. Quan escoltem la paraula refugiat inevitablement imaginem una persona vulnerable, en un entorn precari, sense mitjans i amb un futur més que incert. Com tot el que ve del sud, o de llocs per a nosaltres llunyans, les notícies que ens arriben són puntuals i l'efecte que ens fan aquestes imatges i informacions de desastres i guerres només és passatger.

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), creat el 1950, és l'organisme encarregat de protegir a les persones refugiades i desplaçades per persecucions o conflictes i promoure solucions duradores a la seva situació.

Des de la seva primera missió, la reubicació d'un milió de refugiats europeus com a conseqüència de la Segona Guerra Mundial, el seu treball per tot el món ha anat en augment. El 2009, desgraciadament, segueix sent necessari que aquesta institució funcioni a ple rendiment, amb més de 42 milions de persones desarrelades a tot el món.

Mentrestant, des de la comoditat del nostre món occidental seguim navegant entre la impotència i l'apatia i, amb la paraula "globalització" teòricament ben apresada, ens acostumem a veure i sentir com dia rere dia persones arreu del món es veuen obligades, per sobreviure, a fugir i abandonar tot el que per a elles constituïa la seva vida, la seva normalitat, els seus costums, les seves famílies, en definitiva, la seva llar.

L'ésser humà s'acostuma a les noves situacions per necessitat, per supervivència, però no oblida d'on ve ni com ha estat el camí transcorregut. El procés de retorn als seus llocs d'origen o a nous assentaments comporta un alt cost emocional, en el millor dels casos. Tanmateix, amb les persones refugiades de llarga estada, i per llarga ens referim a desenes d'anys, la situació és encara més complicada. Entre l'esperança de tornar i recuperar tot allò que van deixar enrere i la necessitat de normalitzar la seva situació actual, hi ha noves generacions per mig. Nens i nenes que creixen entre filats i tendes de campanya, que es converteixen en joves sense més esperança que la d'engrandir les llistes interminables de desarrelats.

Coneixent com coneixem el cas del poble sahrauí, com a entitat no podem deixar d'estar al seu costat, treballant i col·laborant amb aquest poble que resisteix des de fa més de tres dècades enmig de l'*hamada* algeriana. No podem deixar de denunciar i difondre la realitat d'aquestes persones, de diferents generacions ja, que pateixen i viuen en contra de la seva voluntat un conflicte enquistat i perquè, no ens enganyem, en aquestes situacions llargues sempre hi ha una de les parts implicades que guanya, mentre que l'altra va resistint entre l'oblit i la indiferència de gran part de la comunitat internacional i la manca de voluntat política per trobar una solució al problema.

34 ANYS DE CONFLICTE AL SÀHARA OCCIDENTAL. DE LES COSTES ATLÀNTIQUES A L'HAMADA ALGERIANA

Des de fa gairebé 34 anys, aproximadament 170.000 sahrauís viuen com a refugiats en uns campaments al sud-est d'Algèria, país que els va cedir provisionalment una petita part de territori enmig del desert del Sàhara, un dels més durs i inhòspits del planeta, quan es van veure forçats a abandonar el seu país, el Sàhara Occidental, envaït pel Marroc i Mauritània.

Però què en sabem realment d'aquest conflicte polític i de la situació de les persones que van ser, fins no fa gaire temps, ciutadanes espanyoles?

El territori del Sàhara Occidental està situat al nord-oest de l'Àfrica, entre el Marroc i Mauritània, enfront de les Illes Canàries. La seva extensió ve a ser la meitat de la d'Espanya, amb uns 1.000 Km de costa atlàntica. Durant segles no va atreure l'atenció de ningú, fins que es va descobrir que el seu sòl tenia fosfats i que la seva costa era molt rica en pesca. Tant és així que el Sàhara Occidental va ser definit el 1974 pel Banc Mundial com *"el territori més ric de tot el Magrib en posseir el banc pesquer més important del món i una de les majors reserves de fosfats."* Però la història una vegada més es repeteix i, com en tants altres països del Sud, la població no pot disposar dels seus recursos.

El poble sahrauí el formen persones pertanyents a una gran diversitat de tribus nòmades, algunes de les quals es creu que són originàries del lemen. Pescadors, guerrers, pastors... van canviar a poc a poc els seus hàbits atrets pels assentaments europeus de la costa.

A finals del segle XIX, Espanya pren sota la seva protecció els territoris de la costa occidental de l'Àfrica per la seva importància estratègica, fins que el 1951 dóna un pas més i declara el Sàhara Occidental província espanyola. Anys més tard, coincidint amb el final de la dictadura franquista i amb

moviments independentistes al Sàhara, Espanya iniciarà un caòtic procés de descolonització que donarà lloc el 1975 a una invasió del Sàhara Occidental per part del Regne del Marroc i Mauritània, en l'anomenada "Marxa verda". Davant aquesta invasió del territori, gran part de la població sahrauí es veu forçada a abandonar el seu país per refugiar-se a l'*hamada* algeriana, el desert, on romanen en extremes condicions fins al dia d'avui. Una part més reduïda de la població va romandre al territori ocupat

En aquest punt s'inicia un conflicte bèl·lic entre el Marroc i el Front Polisari, fins a la signatura del Pla de Pau el 1991, treva que no comportarà la resolució del conflicte sobre els territoris, que a dia d'avui segueix obert. Mentrestant, milers de persones sobreviuen des de fa més de tres dècades als camps de refugiats, atrapats per un conflicte estancat i massa sovint oblidat per la comunitat internacional.

Margarida Garcia Ruiz
medicums mundi Catalunya

CRONOLOGIA DEL CONFLICTE

- 1884** Comença l'ocupació espanyola del Sàhara Occidental.
- 1951** El Sàhara es transforma, per llei, en província espanyola.
- 1960** L'ONU decreta la descolonització dels territoris no independents.
- 1970** L'ONU insta a Espanya a celebrar el Referèndum d'autodeterminació del Sàhara
- 1973** L'Assemblea General del Sàhara sol·licita al govern espanyol la celebració d'un referèndum d'autodeterminació. Es crea el Front Polisario i comencen les accions armades contra l'exèrcit colonial espanyol.
- 1974** Acord secret entre el Marroc i Mauritània per a repartir-se el Sàhara Occidental. El Front Polisario incrementa les accions armades.
- 1975** Veredictes del Tribunal Internacional de Justícia de l'Haia: el Sàhara mantenia, abans de la colonització espanyola, certs vincles amb el Marroc i Mauritània, però no eren de caràcter permanent ni del seu contingut es poden derivar drets sobre el seu territori. Es recomana la celebració d'un Referèndum d'autodeterminació.
- Es signen a Madrid els Acords Tripartits: Espanya cedeix el Sàhara al Marroc i Mauritània. L'exèrcit espanyol abandona el Sàhara i el Marroc inicia la "Marxa Verda" i l'ocupa. Milers de sahrauís fugen dels bombardeigs marroquins i es refugien al desert algerià, en camps de refugiats.
- 1976** El Front Polisario proclama la República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD). Comença la guerra del Sàhara.
- 1979** Mauritània renuncia al sud del Sàhara Occidental. Marroc ocupa ràpidament els enclavaments
- més importants i el Front Polisario passa a controlar la resta del territori.
- 1980** El Marroc inicia la construcció d'un mur per protegir els seus enclavaments.
- 1984** L'Organització per a la Unitat Africana (OUA) admet la RASD com a membre. El Marroc abandona l'organisme.
- 1988** El Marroc i el Front Polisario accepten el Pla de Pau de l'ONU, que preveu la celebració d'un referèndum d'autodeterminació.
- 1991** El 6 de setembre entra en vigor "l'alto el foc" i la treva que segons el Pla de Pau de l'ONU han de precedir la celebració del referèndum previst pel gener de 1992.
- 1992** No es celebra el referèndum. El Marroc no accepta el cens electoral realitzat per Espanya el 1974. El Front Polisario no accepta les pretensions del Marroc de considerar com a sahrauís a milers de persones que no figuren inscrites en aquest cens.
- 1997** James Baker nou representant especial de l'ONU per al Sàhara. Es signen els acords de Houston i es fixa el 8/12/98 per celebrar el referèndum amb el cens espanyol de 1974, afegint-hi les persones que puguin demostrar parentiu directe i aquelles reconegudes com a sahrauís per les dues parts.
- 1998** Novament el govern del Marroc hi posa dificultats i el referèndum no es pot celebrar.
- 1999** El cens electoral és fixa en 86.000 persones. El Marroc presenta més de 140.000 reclamacions. El 31/07/2000 nova data per celebrar la consulta.
- 2000** Noves maniobres marroquines per endarrerir el Referèndum.
- l'ONU es declara incapaç de fer complir els acords del Pla de Pau.
- 2001** L'ONU proposa com a solució una autonomia sota sobirania marroquí i abandonar el Pla de Pau. Marroc accepta la proposta però el Front Polisario la rebutja completament.
- 2002** Marroc proposa dividir el territori del Sàhara Occidental en dues parts, el nord sota mandat marroquí i el sud sota sobirania sahrauí. El Front Polisario ho rebutja.
- James Baker presenta a l'ONU una nova proposta: una autonomia del territori sahrauí sota sobirania marroquí durant 5 anys i després la celebració d'un referèndum. El Consell de Seguretat la rebutja.
- 2003** Es fan algunes modificacions al Pla Baker, però es manté el referèndum. El Front Polisario l'admet a estudi, però el Marroc el rebutja.
- 2004** 87 països de l'ONU voten a favor de la celebració del referèndum, però els de la Unió Europea s'abstenen, entre ells Espanya.
- 2005** Inici de la "intifada sahrauí". Estudiants sahrauís es manifesten per les zones ocupades del Sàhara i a les universitats marroquines demanant el dret a l'autodeterminació del seu poble. Pateixen fortes represàlies i són empresonats.
- Peter Van Walsum és nomenat nou enviat especial de l'ONU per al Sàhara. S'inicien novament reunions amb totes les parts.
- 2008** Declaració de l'Any Internacional dels Drets Humans al Sàhara Occidental.

COM S'ORGANITZEN ELS CAMPAMENTS?

Després de gairebé 34 anys resistint en aquest bocinet de desert del Sàhara, els campaments sahrauís han passat de la provisionalitat de les *haimas* de tela dels primers anys a construccions més estables, així com a una organització política i administrativa cada dia més desenvolupada.

LA VIDA QUOTIDIANA

Sens dubte res té a veure el seu passat de persones lliures i nòmades amb la seva vida actual dins dels campaments. Aquests es troben en territori d'Algèria, a prop de la ciutat de Tinduf, porta d'entrada de tota l'ajuda internacional, ja que compta amb un aeroport i vies de comunicació que la uneixen amb Orà i Alger.

Estan dividits en quatre *wilayas* o províncies, amb unes 40.000 persones cada una. En la creació dels camps van intentar agrupar totes les persones que provenien del mateix poble del Sàhara Occidental i li van donar a la nova *wilaya* el mateix nom que el poble d'origen: Smara, Dajla, El Aaiún i Ausserd. Cadascuna d'aquestes *wilayas* està dividida en *dairas* o pobles i aquestes, al seu torn, en

barris. Rabuni és el centre neuràlgic dels campaments, seu de tots els organismes oficials de la República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD), de les representacions de les ONG que treballen a la zona, de dos hospitals i també del Laboratori de producció de medicaments de **medicusmundi Catalunya**.

Dones, nens i nenes i ancians van ser els primers en ocupar aquests campaments, mentre la majoria dels homes lluitaven amb la guerrilla contra l'ocupació marroquina. Es van instal·lar en *haimas*, tendes de campanya, i a poc a poc han anat aixecant petites construccions de tova, amb una habitació per a l'època més freda de l'any, una petita cuina i una latrina per família.

És un poble acollidor i conversador, de gran tradició oral. Parlen en hasania, igual que molts dels habitants de Mauritània, dialecte que s'assembla a l'àrab clàssic. Però també parlen espanyol com a segona llengua, que s'aprèn a les escoles, llegat de la seva època colonial.

Les dones es vesteixen amb la tradicional i colorida *melfa*, els homes amb

el *darrah* i es protegeixen el cap de les inclemències del temps amb l'*elzam* o turbant.

Un factor important en la seva vida diària és el clima. Situats en un dels deserts més durs del planeta, pateixen temperatures molt extremes: molts mesos de forta calor i hiverns molt freds. A més el xaloc, el vent que arriba del sud, bufant amb força i provocant tempestes de sorra, dificulta encara més la vida als campaments. La pluja escasseja i fins i tot poden passar anys sense veure-la.

Les comunicacions no són bones, encara que cada vegada disposen de més quilòmetres de carreteres entre les *wilayas*. La resta no són més que una infinitat de camins enmig d'un desert pedregós que per a qualsevol de nosaltres representarien un viatge sense rumb. No existeix el transport públic, només camions, jeeps i últimament alguns taxis privats. És habitual trobar-se a persones en els encreuaments de camins en una "espera pacient", o bé caminant pel desert, fins que algú para el seu vehicle i les recull, per la qual cosa la seva noció del temps res té a veure amb la nostra.

AIGUA, ALIMENTACIÓ I ENERGIA

Les *wilayas* no disposen d'aigua corrent, s'abasteixen de pous i de camions cisterna que periòdicament emplen els dipòsits de cada família, encara que aquesta aigua no sempre té garanties sanitàries.

Per cuinar usen bombones de butà, que també els serveixen per a il·luminar les cases, ja que no tenen electricitat, tot i que últimament les plaques solars van proliferant fent que almenys dins de les botigues i les habitacions puguin disposar de la llum que generen.

Viuen del racionament que es reparteix per mes i família. A les *wilayas* es poden trobar ja petits mercats on adquirir productes bàsics, que fins no fa gaire escassejaven, cosa que ha representat un canvi per a la població en general, a més d'estimular el comerç. Davant la dependència total de l'ajuda exterior, l'alimentació és poc variada. Els productes frescos com la fruita, la verdura, la carn i el peix són articles de luxe. La base de la dieta la componen llegums, arròs, patates, ous, llet de cabra, llet en pols i una mica de carn.

Algunes famílies disposen de cabres, bous i camells, que acostumen a estar en petits tancats als afores de les *wilayas*. Acostumats a posseir grans ramats i a viure en funció de les necessitats del pasturatge els ha estat, i els continua sent, molt difícil acostumar-se a prescindir dels animals i dels productes que n'obtenien.

Malgrat que no podem parlar d'un poble que passi fam, sí que és un poble mal alimentat, on els més petits i els més grans s'enduen la pitjor part.

EDUCACIÓ

El 1975 s'estimava que el 90% de la població era analfabeta. Actualment, pocs són els nens i nenes que no saben llegir i escriure, ja que estan escolaritzats pràcticament al 100%.

En els campaments funciona una xarxa de llars d'infants i escoles de primària, així com algunes escoles professionals de diferents especialitats i tallers. A partir de la secundària estudien a l'exterior, gràcies a concerts establerts amb països com Cuba, Algèria, Líbia i l'antiga URSS, encara que després de la caiguda del bloc soviètic, Cuba i l'antiga URSS ja no acullen tants estudiants com en anys anteriors. La taxa de titulats superiors i universitaris és de les més altes de l'Àfrica, així com el domini de diversos idiomes, amb un promig de tres idiomes per estudiant.

FEINA

Un dels principals problemes amb que afronten els i les joves que tornen després de més d'una dècada fora amb els seus títols sota el braç és saber per a què els serviran allà. Algunes professions relacionades amb la salut i l'educació poden tenir sortida als campaments, però per a la majoria dels que retornen la realitat és una altra. Milers de joves viuen amb la frustració de veure's dia rere dia sense cap ocupació i sense perspectives de futur.

En tractar-se d'un camp de refugiats, els afortunats i les afortunades que troben un lloc de treball al seu retorn no cobren cap salari. Això, unit a la falta d'expectatives, comporta el desànim i la falta de motivació també dels qui poden treballar pel seu poble.

A diferència d'altres pobles àrabs, la dona sahrauí té un paper de suma importància en la seva societat. Elles van ser les encarregades d'organitzar els campaments mentre els homes lluitaven contra l'exèrcit marroquí, cosa que les va portar a formar-se i organitzar-se. Per bé que amb la treva i el retorn dels homes als campaments això ha anat canviant a poc a poc, elles segueixen sent les protagonistes de la seva societat i igual que els homes estudien i desenvolupen la seva activitat als campaments.

SANITAT

Cadascuna de les *wilayas* disposa d'un petit hospital i cada *daira* d'un dispensari, on el personal sanitari passa visita amb regularitat. No disposen d'electricitat, així que funcionen amb generadors unes hores al dia.

Quan les patologies són més greus, els pacients són transferits a l'Hospital Nacional o a l'Hospital Matern-Infantil, ambdós situats a Rabuni, la capital administrativa dels campaments i l'únic enclavament amb electricitat i aigua corrent. Situada a 45 minuts de Tinduf per carretera, és la via més ràpida d'evacuació dels malalts cap a altres hospitals, ja sigui per manca d'infraestructura, de mitjans o de personal mèdic especialitzat. Primer se'ls transfereix als hospitals de Tinduf, o bé als d'Argel o Orà si la gravetat del cas així ho requereix.

La Farmàcia Central, encarregada de distribuir els medicaments que arriben als campaments provinents de l'ajuda exterior i el laboratori de **medicmundi** Catalunya completen la xarxa sanitària dels campaments, sota el comandament del Ministeri de Salut de la RASD.

medicmundi Catalunya

10 ANYS PRODUINT MEDICAMENTS ESSENCIALS ALS CAMPAMENTS SAHRAUÍS

Tretze anys treballant en un mateix projecte poden semblar molts i així seria si no fos per les especials característiques de l'entorn en què aquest es desenvolupa.

La visió dels qui hem col·laborat i col·laborem amb el poble sahrauí després de tant temps ja no pot ser objectiva, però el desè aniversari del laboratori, que celebràvem el passat mes de novembre amb el personal del laboratori, les autoritats sahrauís i en definitiva, amb el poble, és una bona ocasió per fer un esforç de síntesi i objectivitat i emmarcar el projecte des dels seus inicis.

Tot va començar el 1992, just quan s'estaven inaugurant els jocs olímpics a Barcelona, una comissió de **medicusmundi** Catalunya realitzava un viatge de prospecció als campaments de refugiats del

poble sahrauí, situats al sud-oest d'Algèria. La raó del viatge de prospecció va ser la petició del Representant Sahrauí a Barcelona d'un enviament especial de medicaments per als campaments. L'enviament urgent i puntual de material i medicaments no és una de les línies de treball de **medicusmundi** Catalunya, així que es va decidir enviar una comissió formada per dos farmacèutics a inspeccionar la zona i veure si hi havia alguna altra possibilitat de col·laboració. Durant la visita, que va durar amb prou feines una setmana, es va constatar que la necessitat de disposar de medicaments era molt gran, alguna cosa calia fer i ràpid, i d'altra banda no semblava que la gestió global del medicament estigués molt controlada.

Va ser així com va començar un **projecte d'Assistència Farmacèutica**, oferint

suport en l'enviament de certs medicaments essencials i ajuda en la gestió de la Farmàcia Central, el centre de recepció de tots els medicaments que arriben als campaments provinents de l'ajuda exterior i des de la qual es distribueixen als diferents centres de consum. Es va treballar en la posada en marxa d'un senzill sistema d'entrades i sortides per controlar l'estoc de medicaments, així com en la realització de dos cursos de formació per al personal sahrauí que estava al front de la Farmàcia Central.

Durant aquest primer viatge de prospecció es va observar com un auxiliar de farmàcia estava preparant, amb els pocs mitjans de què disposava, unes solucions antisèptiques. En preguntar-li pel seu treball ens va explicar que havia treballat en una farmàcia de l'antiga colònia espanyola i que conservava una lli-

Treballadora del laboratori etiquetant xarops

Omplert de càpsules

Adequació de la zona de producció

Entrada del laboratori

Tècnics del laboratori a la zona de producció

breta de notes amb fórmules magistrals d'aquella època, que de tant en tant consultava. Aquí va ser quan va néixer realment el **projecte d'elaboració de medicaments de la República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD)**. Per què no produir medicaments essencials en els mateixos campaments? Es mitigaria, encara que fos mínimament, la dependència de l'ajuda exterior, a la vegada que es motivaria a la població sahrauí i als seus professionals, persones ben formades en països com Cuba, Rússia, Algèria i Líbia, però sense possibilitats de desenvolupar les seves carreres professionals als campaments.

De tornada a Barcelona vam començar a pensar-hi, a moure'ns i a cercar finançament, fins que la possibilitat de construir un petit laboratori farmacèutic va ser una realitat. Va ser llavors quan es va presentar el projecte a les autoritats sahraüís, que ens van donar la seva conformitat encara que amb certa reticència, ja que no confiaven gaire en la possibilitat d'elaborar medicaments en uns campaments de refugiats enmig del desert.

Les obres de construcció del **Laboratori de Producció de Medicaments** van començar i es van allargar més de dos anys. La construcció i coordinació no va ser fàcil, els materials escassejaven i molts es van haver d'enviar des d'Espanya, amb tot el tràfec que això representa. A més, calia tenir en compte molts aspectes, com per exemple unes condicions d'orientació i aïllament estudiades per evitar, en el màxim possible, l'entrada de sorra en les habituals tempestes. Però gràcies al finançament de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional al Desenvolupament (AECID) i de la Generalitat de Catalunya i a l'obstinació de diverses persones de **medicumundi Catalunya**, d'entre les que hem de destacar a Rafa Hidalgo, que van viatjar assíduament als campaments per supervisar l'estat de les obres, aquestes van concloure amb èxit el 1996.

L'estructura física del laboratori es va inaugurar amb el nom de "**Laboratori de producció de medicaments Mohamed Embarek Fakal-la**" a Rabuni, el centre

neuràlgic dels campaments i l'únic lloc on hi ha aigua canalitzada i electricitat, imprescindibles per al seu funcionament, al costat de dos hospitals i a uns 12 Km. de la Farmàcia Central.

Però per començar a produir encara faltava equipar el laboratori i formar el personal, ja que el projecte es va dissenyar perquè funcionés sense personal expatriat, únicament amb professionals sahrauís i sota la direcció del Ministeri de Salut de la RASD, i així ha estat durant tots aquests anys. Es va formar un equip de 8 persones, d'entre les que hi havia dos farmacèutics formats a Rússia i Cuba respectivament. A **medicmundi Catalunya** també es va crear un nou equip de persones, la majoria farmacèutiques, per a supervisió i suport al projecte.

Finalment, el 1998 es va iniciar la producció de medicaments. Es va començar per medicaments bàsics i senzills de fabricar perquè no necessitaven aigua, com ara càpsules i pomades. El personal s'havia d'anar familiaritzant amb els nous equips i les noves fórmules, a la vegada que es formava en gestió i planificació per portar un registre i control de la matèria prima, material de condicionament i manteniment dels equips.

En un principi el projecte es va formular tenint en compte la situació política del poble sahrauí, que preveia la realització del desitjat Referèndum el 1999. Es va dissenyar perquè quan tornessin al seu país el personal estigués format en tot el que té relació amb la fabricació i la gestió del laboratori, de tal manera que en deixar els campaments només hi quedés l'edifici, enduent-se amb ells tot el contingut i els coneixements per poder crear la seva pròpia empresa nacional i començar a autofinançar-se. Però desgraciadament el Referèndum segueix sense celebrar-se, així que els objectius del projecte es van haver de modificar per fer front a les necessitats que es presentaven.

S'iniciava una tercera etapa, amb el laboratori funcionant i augmentat a poc a poc la producció, fet que sorprenia als

mateixos sahrauís, que inicialment no havien confiat gaire en la viabilitat del projecte. Per demostrar-los el seu bon treball i la qualitat dels productes, es va decidir contactar amb la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, perquè fessin els controls de qualitat de producte acabat. No cal dir com n'era d'important per al projecte i per a totes les persones implicades, sahrauís i catalanes, que sortissin bé i així va ser, les anàlisis de qualitat van ser positives. A més, el laboratori va participar en diverses edicions de les Jornades Sanitàries que es celebren cada any als campaments, sent guardonats en diverses ocasions els treballadors i treballadores del laboratori.

La confiança del poble sahrauí en el laboratori i els seus productes va anar creixent, igual que el ritme de producció, depenent de l'enviament i disponibilitat de matèria prima. Aquesta part és fonamental per a la fabricació i cada any han de fer-se els càlculs de les necessitats de matèria prima per a l'any, per la qual cosa amb l'augment de la producció la gestió i planificació van començar a tenir cada vegada un pes més gran. El gruix dels enviaments de matèria prima es feia, i es fa, a través de la caravana humanitària que s'organitza a Catalunya anualment, i que ha de superar innumerables tràmits duaners i de seguretat fins arribar als campaments, de manera que mai se sap quan arribarà i si arribarà tot el material.

La col·laboració amb altres ONG i institucions ha estat clau per al desenvolupament del projecte i la seva consolidació com un dels referents de la xarxa sanitària dels campaments. Un exemple d'això és la fabricació local de sèrums d'irrigació vesical. La Comissió d'Urologia de l'Associació Balear, que visita regularment els campaments per operar als pacients amb problemes de l'aparell urinari, ens va plantejar la possibilitat de disposar de sèrums produïts al laboratori, evitant així l'enviament i transport de més de 3.000 litres de sèrum en caravanes humanitàries. Aquí es va presentar un altre repte, no menys important que els anteriors. El primer pas era obtenir aigua de bona qualitat i després poder envasar i condicionar adequadament

els sèrums, per a finalment esterilitzar-los. L'odissea va durar aproximadament un any i vam comptar amb el suport de l'empresa d'electromedicina Iberman i de la mateixa Associació Balear. Actualment, podem dir amb gran orgull que es produeixen una mitjana de 3.000 litres de sèrum a l'any al laboratori.

Són ja 13 anys als campaments, unes 25 persones han integrat tres equips de treballadors entre farmacèutics, tècnics químics i biòlegs, diverses desenes de voluntaris i voluntàries de **medicmundi Catalunya**, diversos Ministres de Sanitat de la RASD i el projecte continua dia a dia. Aquesta és la part gratificant, és un laboratori que els i les sahrauís fan que funcioni i nosaltres des de l'altra banda hem de procurar que no els falti la matèria prima i que els equips estiguin en bon estat. Per la condició de refugiats, la seva dependència de l'ajuda externa és total, per la qual cosa any rere any, demanem la col·laboració dels nostres socis i sòcies i presentem el projecte a diferents ajuntaments catalans i administracions per sol·licitar l'ajuda econòmica que precisa per al seu manteniment i funcionament. Aquesta és la tasca de **medicmundi Catalunya** com a organització i, perquè no dir-ho, prototip de projecte del qual es sent orgullosa: ensenyar i facilitar a l'equip local perquè puguin ser autònoms algun dia no molt llunyà. Tant de bo, puguem veure com aquesta petita mostra arriba a ser un Laboratori Nacional d'un país lliure i democràtic, com és la República Àrab Sahrauí Democràtica.

Només ens resta agrair a totes les persones que amb el seu esforç i suport han col·laborat a fer realitat aquest projecte. Gràcies. *Sucram*.

Elena del Cacho

Farmacèutica de l'Hospital Clínic de Barcelona. Vicepresidenta de **medicmundi Catalunya** i coordinadora de l'equip de voluntariat del projecte.

Carles Codina

Farmacèutic de l'Hospital Clínic de Barcelona. Identificador del projecte i voluntari del laboratori des dels seus inicis.

ELS I LES SAHRAUÍS, ELS AUTÈNTICS PROTAGONISTES DEL LABORATORI

Com ja hem apuntat, el Laboratori de Producció de Medicaments el gestionen els i les sahrauís i **medicums**mundi Catalunya els forma, els assessora i els proporciona la matèria prima i els equips necessaris per al seu funcionament.

El Ministeri de Salut de la RASD és el màxim responsable del laboratori, que està integrat dins del Sistema Nacional de Salut de les RASD, format també per l'Hospital Nacional i l'Hospital Matern-infantil de Rabuni, els hospitals de les *wilayas*, els dispensaris de cada *daira* i la Farmàcia Central, encarregada de la recepció i distribució de tots els medicaments que arriben als campaments procedents de l'ajuda exterior, així com dels produïts localment al Laboratori de Producció.

Actualment, treballen al Laboratori de Producció 9 persones: Lamana Hamudi, llicenciat en Farmàcia, n'és l'actual responsable; Mulay Masud i Salama Azman Bnu, enginyers tècnics químics; Salama Azman Hussein, enginyer superior químic; Fatimetu Ahmed, llicenciada en Ciències Polítiques, s'encarrega de la gestió administrativa del laboratori; Mahfuda Mohamed, llicenciada en Mi-

crobiòloga; Mayifi Asah, llicenciat en Bioquímica, Juela Mehdi, llicenciada en Biologia, en aquests moments absent per problemes de salut i Bachir Saleh i Ibrahim, llicenciats en Química, recentment incorporats a l'equip.

Però no podem oblidar-nos de totes les persones, fins a la data unes 25, que han passat pel laboratori en aquests 10 anys. Ens mereixen un especial record els pioners del projecte: Hafed, l'infermer que es va responsabilitzar del laboratori mentre es construïa i els primers farmacèutics, Moh. Lamin Abdi, format a Rússia, que es va fer càrrec del laboratori durant 7 anys i Teckber Mohamed, farmacèutica que en els seus 4 anys de permanència va poder posar en pràctica tot el que havia après a Cuba i compartir-ho amb la resta dels seus companys, la majoria tècnics i llicenciats en Química.

Podríem dir que han estat tres els grups diferenciats, d'un 7 persones cada un, que han treballat al laboratori. La mitjana de permanència per persona és d'uns 2-3 anys, una mitjana elevada si es compara amb altres projectes de la zona i sens dubte la clau de l'èxit d'aquest projecte.

Durant els primers anys, la formació del personal per part dels col·laboradors especialitzats de **medicums**mundi Catalunya es realitzava en tres viatges anuals i només quan els mateixos treballadors van conèixer a la perfecció el funcionament del laboratori i la seva tasca es van convertir ells mateixos en formadors. Abans de finalitzar la seva col·laboració al laboratori, el treballador/a que plega ha de formar a la persona que el substitueix. Aquest mètode facilita l'adaptació de la persona que s'incorpora a l'equip i garanteix la continuïtat del projecte, evitant la falta de personal. A més, **medicums**mundi Catalunya segueix amb la formació continuada en els viatges de seguiment, que en condicions normals són bianuals.

SALAMA AZMAN BNU
Tècnic de laboratori
Enginyeria Tècnica
en Química Industrial a Cuba

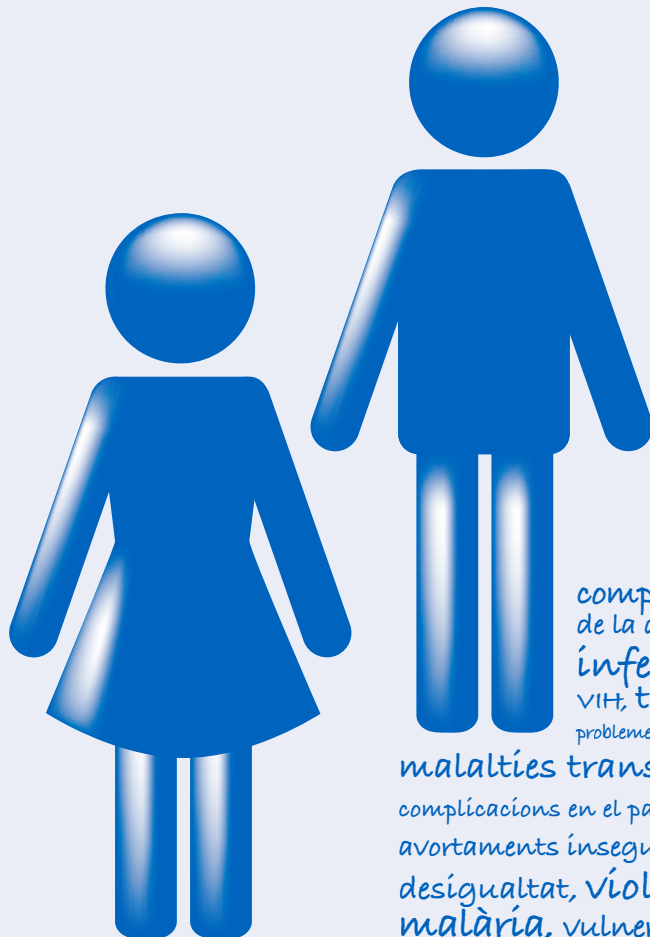
"Em vaig graduar en Química Industrial a Cuba l'any 2001 i des del 2002 treballa al Laboratori de Producció, com a tècnic de laboratori. Me'n vaig anar a Cuba l'any 1989 sent un nen de 10 anys i vaig tornar el 2001 amb 22, fet un home. Gairebé 12 anys sense veure la família, però l'experiència a Cuba va ser molt positiva, no puc queixar-me, a Cuba li dec moltíssim, al cap i a la fi és un país que ha fet molt pel meu poble."

"Un dia vaig anar a un dels dispensaris d'una *wilaya* i vaig veure com estaven donant a un pacient paracetamol i ibuprofè que havíem fet aquí, al laboratori, per a mi va ser un orgull molt gran."

Salut per al desenvolupament 2009

Condicionants de gènere

subordinació,
infecció VIH,
malnutrició,
violència
de gènere,
afeccions respiratòries,
vulnerabilitat, problemes
salut sexual i reproductiva,
manca de poder, malària,
educació inaccessible, pobresa,
complicacions en el part, estatus social
de la dona, avortaments insegurs, desigualtat,
infecció VIH, malnutrició, rebuig pel
VIH, treball físic, afeccions respiratòries,
problemes salut sexual i reproductiva, manca de poder,
malalties transmissió sexual, rebuig pel VIH,
complicacions en el part, estatus social de la dona,
avortaments insegurs, subordinació, treball físic,
desigualtat, violència de gènere, pobresa,
malària, vulnerabilitat, educació inaccessible

Salut per al
desenvolupament
condicionants de gènere

Campanya organitzada per:

Amb el suport de:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

www.salutxdesenvolupament.org